

Predmet C-6/22

**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda**

Datum podnošenja:

4. siječnja 2022.

Sud koji je uputio zahtjev:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

19. svibnja 2021.

Tužitelji:

M.B.

U.B.

M.B.

Tuženik:

X. S.A

Predmet glavnog postupka

Zahtjev za plaćanje iznosa plaćenih na ime izvršenja ugovora o hipotekarnom kreditu čiji je iznos izražen u poljskoj valuti indeksiranoj u stranoj valuti (švicarski franak).

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Tumačenje prava Unije, osobito članka 3. stavka 1., članka 6. stavka 1., članka 7. i članka 8.b Direktive Vijeća 93/13/EEZ; članka 19. stavka 3. točke (b) UFEU-a i članka 267. UFEU-a.

Prethodna pitanja

(a) S obzirom na cilj Direktive Vijeća 93/13/EEZ, a to je zaštita potrošača od nepoštenih uvjeta u ugovorima s poslovnim subjektima, je li legitimno tumačenje prema kojem se, kada sud poništi ugovor primjenom pravila iz Direktive, Direktiva prestaje primjenjivati, a time prestaje i zaštita potrošača, te stoga pravila namirenja za potrošača i poslovnog subjekta treba tražiti u odredbama nacionalnog ugovornog prava koje je mjerodavno za namirenje ništavog ugovora?

(b) Treba li sud, s obzirom na članke 6. i 7. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, ako utvrdi da je određena ugovorna odredba nedopuštena, a ugovor se ne može održati na snazi nakon uklanjanja te odredbe, kada stranke ne pristanu na dopunu nastale praznine odredbama u skladu s njihovom voljom i ne postoje dispozitivne odredbe (koje se izravno primjenjuju na ugovor kada ne postoji sporazum stranaka), poništiti ugovor i ograničiti se na volju potrošača koji zahtijeva da sud poništi ugovor ili treba po službenoj dužnosti, čime prekoračuje zahtjeve stranaka, ispitati imovinsku situaciju potrošača kako bi utvrdio izlaže li poništenje ugovora potrošača osobito štetnim posljedicama?

(c) Može li se članak 6. Direktive 93/13 tumačiti na način da sud, ako zaključi da bi poništenje ugovora bilo osobito štetno za potrošača, a stranke se unatoč poticanju ne uspiju sporazumjeti u pogledu dopune ugovora, uzimajući u obzir objektivno shvaćeno dobro potrošača, može dopuniti prazninu koja je nastala u ugovoru nakon „uklanjanja” nepoštenih odredbi odredbama nacionalnog prava koje nisu dispozitivne u smislu navedenom u presudi Suda C-260/18, odnosno onima koje se izravno primjenjuju na prazninu u ugovoru, i konkretnim odredbama nacionalnog prava koje se na taj ugovor mogu primijeniti samo odgovarajuće ili po analogiji, a koje odražavaju pravilo koje je na snazi u nacionalnom ugovornom pravu?

Navedene odredbe prava Zajednice

Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od [5. travnja 1993.] o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (u daljnjem tekstu: Direktiva 93/13/EEZ): uvodne izjave 6. i 13., članak 1. stavak 2., članak 3. stavak 1., članak 6. stavak 1., članak 7. stavak 1. i članak 8.b stavak 1.

Navedene odredbe nacionalnog prava

Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Građanski zakonik od 23. travnja 1964.) (pročišćeni tekst: Dz.U. iz 2020., poz. 1740.)

Članak 5.

Pravo se ne može koristiti na način koji je protivan društveno-ekonomskoj svrsi tog prava ili načelima društvenog suživota. Takvo postupanje ili propuštanje nositelja prava ne smatra se izvršavanjem prava o kojem je riječ i nije obuhvaćeno zaštitom.

Članak 56.

Pravna radnja ne proizvodi samo učinke koji su u njoj navedeni, nego i one koji proizlaze iz zakona, načelâ društvenog suživota i ustaljenih običaja.

Članak 58.

Stavak 1. Pravna radnja koja nije zakonita ili je usmjerena na zaobilaženje zakona ništava je, osim ako se relevantnom odredbom predviđa drukčiji učinak, osobito onaj da se umjesto ništavih odredbi pravne radnje uključuju odgovarajuće zakonske odredbe.

Stavak 2. Pravna radnja koja je protivna načelima društvenog suživota ništava je.

Stavak 3. Ako je ništav samo dio pravne radnje, radnja ostaje na snazi u preostalom dijelu, osim ako iz okolnosti proizlazi da radnja ne bi bila izvršena bez ništavih odredbi.

Članak 385.¹

Stavak 1. Odredbe potrošačkog ugovora koje nisu pojedinačno ugovorene nisu obvezujuće za potrošača ako mu daju prava i obveze na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

Stavak 2. Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke.

Stavak 3. Odredbe ugovora koje se ne smatraju pojedinačno ugovorenima jesu one na čiji sadržaj potrošač nije imao stvaran utjecaj. To se posebno odnosi na ugovorne odredbe preuzete iz predloška ugovora koji je druga ugovorna stranka predložila potrošaču.

Stavak 4. Teret dokazivanja da je odredba pojedinačno ugovorena na onoj je stranci koja se na to poziva.

Članak 405.

Onaj tko bez pravne osnove stekne imovinsku korist na štetu druge osobe, dužan ju je vratiti u naravi, a ako to nije moguće, nadoknaditi njezinu vrijednost.

Članak 406.

Obveza povrata koristi ne obuhvaća samo izravno stečenu korist, nego i sve što je, u slučaju prodaje, gubitka ili oštećenja, stečeno u zamjenu za tu korist ili kao naknada štete.

Članak 409.

Obveza povrata koristi prestaje ako ju je osoba koja ju je stekla iskoristila ili izgubila na način da je obogaćenje nestalo, osim ako je prilikom njezine prodaje ili korištenja morala predvidjeti obvezu povrata.

Članak 410.

Stavak 1. Odredbe prethodnih članaka osobito se primjenjuju na neosnovano plaćene iznose.

Stavak 2. Iznosi su neosnovano plaćeni ako onaj tko ih je platio uopće nije imao takvu obvezu ili je nije imao prema osobi kojoj je plaćao, ili ako je osnova za plaćanje prestala postojati ili cilj koji se želi postići plaćanjem nije postignut, ili ako je pravna radnja kojom se obvezuje na plaćanje bila ništava i nije postala valjana nakon izvršenja plaćanja.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Zakon od 17. studenoga 1964. - Zakonik o građanskom postupku) (pročišćeni tekst: Dz.U. iz 2021., poz. 1805.)

Članci 227. i 321.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Zakon o bankarstvu od 29. kolovoza 1997.) (Dz.U. iz 1997., br. 140, poz. 939., kako je izmijenjen)

Članak 69. (u verziji koja je bila na snazi u trenutku sklapanja ugovora)

1. Ugovorom o kreditu banka se obvezuje da će korisniku kredita staviti na raspolaganje na razdoblje utvrđeno u ugovoru iznos novčanih sredstava namijenjen utvrđenom cilju, a korisnik kredita obvezuje se da će ga koristiti pod uvjetima određenima ugovorom, da će iznos iskorištenog kredita vratiti s kamatama u navedenim rokovima otplate i platiti proviziju za odobreni kredit.

2. Ugovor o kreditu mora se sklopiti u pisanom obliku te se u njemu osobito utvrđuju:

1. stranke ugovora,
2. iznos i valuta kredita,

3. cilj za koji je kredit odobren,
4. pravila i rokovi otplate kredita,
5. visina kamatne stope i uvjeti njezine izmjene,
6. način osiguranja otplate kredita,
7. opseg ovlasti banke povezanih s nadzorom korištenja i otplate kredita,
8. rokovi i način stavljanja na raspolaganje novčanih sredstava korisniku kredita,
9. iznos provizije, ako je predviđena ugovorom,
10. uvjeti za izmjene i raskid ugovora.

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

1. Tužitelji su 4. lipnja 2007., kao potrošači, s tuženom bankom sklopili ugovor o hipotekarnom kreditu u iznosu od 339 881,92 poljska zlota indeksiran u stranoj valuti (švicarski franak) za kupnju stana. Kredit na koji se primjenjuje kamatna stopa LIBOR trebalo je otplaćivati u 360 mjesečnih obroka i tužitelji ga otplaćuju u poljskoj valuti.
2. U skladu s ugovorom, iznos obveze tužitelja utvrđuje se kao protuvrijednost iznosa koji treba platiti izražena u švicarskim francima. Iznos u stranoj valuti osnova je za utvrđivanje salda zaduženja korisnika kredita i obračun kamata, a potom i visine obroka. Iznos obveze utvrđen je kao protuvrijednost iznosa koji treba platiti izražena u švicarskim francima nakon konverzije prema prodajnom tečaju utvrđenom prema tečajnoj listi banke. Banka je na nedopušten način utvrdila tečaj koji je osnova za utvrđivanje obroka, s obzirom da ga je mogla jednostrano oblikovati, zbog čega je mogla jednostrano oblikovati obvezu tužitelja.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

3. Tužitelji su svoj zahtjev izveli iz tvrdnje da ugovor o hipotekarnom kreditu sadržava nedopuštene odredbe koje kao nepoštene ne obvezuju stranke. Iznos koji potražuju plaćao se bez pravne osnove jer ugovorne odredbe kojima se utvrđuje tečaj švicarskog franka predstavljaju nedopuštene ugovorne odredbe, što ih čini ništavima. Stoga se ugovor u tom pogledu ne može izvršiti, što opravdava zaključak da je ugovorna odredba o indeksaciji iznosa kredita također ništava. Iznos koji se potražuje tužbom obračunan je kao da je kredit odobren u poljskoj valuti bez indeksacije, ali s kamatnom stopom za kredit indeksiran u stranoj valuti. Naveli su i da pristaju na to da nacionalni sud proglasi ugovor ništavim.

- 4 Naveli su da su nepoštene odredbe članka 9. stavka 2. i članka 10. stavka 3. kojima se banci omogućuje da slobodno utvrđuje tečaj valute indeksacije i ne utvrđuju se nikakva pravila za to oblikovanje, čime je banka jednostrano utvrđivala obvezu tužitelja. Proglašavanje tih ugovornih odredbi nedopuštenima onemogućit će utvrđivanje tečaja valute indeksacije. Stoga bi iz ugovora trebalo ukloniti odredbe o indeksaciji kredita i obvezu tužitelja utvrditi bez odredbi o indeksaciji, tako da bi tužitelji morali plaćati obroke kao da je riječ o kreditu u poljskim zlotima na koji se primjenjuje kamatna stopa LIBOR.
- 5 Tužitelji su pritom naveli da pristaju da sud kao preduvjet poništi ugovor.
- 6 Tuženik smatra da je takva struktura kredita u poljskim zlotima indeksiranog u stranoj valuti obuhvaćena strukturom bankovnog kredita i ne povređuje članak 69. Zakona o bankarstvu. Što se tiče namirenja ugovora prema kamatnoj stopi koja odgovara valuti indeksacije, ali kao da je kredit dodijeljen u poljskoj valuti bez indeksacije, kao što su to predložili tužitelji, istaknuo je da bi to bilo stvaranje ugovora koji nije u skladu s voljom stranaka, što je protivno zakonu. Tuženik je također istaknuo da je navodna nepoštenost ugovornih odredbi u dijelu u kojem se predviđa konverzija valute prema tečaju koji je na snazi u tuženoj banci pogrešna jer je banka primjenjivala tržišni tečaj.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

Cilj upućivanja prethodnih pitanja jest utvrđivanje pravilnog postupanja suda prilikom primjene odredbi Direktive 93/13/EEZ i odredbi poljskog prava kojima se ta direktiva prenosi u poljski pravni poredak.

Pojam ugovora indeksiranog u stranoj valuti koja nije poljska u poljskom se pravu pojavio tek od 2011. s izmjenom Zakona o bankarstvu. Tim se propisima samo uvodi obveza da se u ugovoru utvrde načela određivanja tečaja na temelju kojeg se izračunava iznos kredita i rata koje se sastoje od glavnice i kamata, te načelâ konverzije u valutu isplate kredita, kao i omogućavanja korisniku kredita da otplaćuje kredit u stranoj valuti. Cilj takozvane indeksacije iznosa kredita bila je primjena kamatnih stopa koje se primjenjuju na kredite u valuti indeksacije, a koje su bile znatno niže od kamatnih stopa kreditâ u poljskoj valuti. S druge strane, njome se iznos zaduženja uvjetovao tečajem valute koji se primjenjuje na određeni dan.

Što se tiče **prvog pitanja**, prema ustaljenoj sudskoj praksi, sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13/EEZ temelji se na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj (presude C-484/08 i C-70/17).

Sud je također utvrdio da je cilj Direktive 93/13/EEZ zaštita potrošača i uspostavljanje ravnoteže između stranaka izuzimajući od primjene odredbe koje

se smatra nepoštenima, a održavajući, u načelu, valjanost drugih odredbi predmetnog ugovora (presude Suda C-96/16, C-94/17, C-19/20).

Sud Europske unije u predmetu C-260/18 utvrdio je da, kada ugovor sadržava nedopuštene ugovorne odredbe, cilj pravila Direktive nije poništenje ugovora o kreditu, nego se njima samo dopušta ta mogućnost. Stoga, ako sud utvrdi da su klauzule o konverziji nepoštene i da ne obvezuju stranke od početka te da je dopuna te praznine nužna za trajanje ugovora koji je u skladu s namjerom stranaka, nastala praznina u ugovoru može se dopuniti na način da presuda može sadržavati suglasnost stranaka u pogledu dopune sadržaja ugovora; ako se takav konsenzus ne postigne, prazninu nastalu nakon proglašenja dijela ugovora nepoštenim sud može dopuniti dispozitivnim odredbama s obilježjima utvrđenima u toj presudi, odnosno izravno primjenjivima na tu vrstu ugovora (koje je u tu svrhu donio zakonodavac) u nedostatku drukčijeg ugovornog uređenja. Ako se ugovor ne dopuni na prethodno navedeni način, nacionalni sud može proglasiti ugovor ništavim.

Budući da, kao što to tvrdi sud koji je uputio zahtjev, u poljskom pravu ne postoje dispozitivne odredbe koje se mogu izravno primijeniti kako bi se dopunila ta praznina u ugovoru, ugovor se poništava. Čini se da u tom slučaju posljedice takvog poništavanja ugovora treba tražiti u odredbama nacionalnog prava. U presudi C-349/18, Sud je prilikom ispitivanja ugovora o prijevozu, pozivajući se na Direktivu 93/13/EEZ, smatrao da posljedice takvog poništenog odnosa nisu obuhvaćene područjem primjene te direktive, nego područjem primjene nacionalnog prava.

Sud koji je uputio zahtjev u tom kontekstu ističe da se pravilima nacionalnog ugovornog prava nastoji očuvati jednakost prava obiju stranaka. Učinci takvog poništenog ugovora u nacionalnom se pravu utvrđuju odredbama kojima se uređuju neosnovano plaćeni iznosi i njima se ne nastoje utvrditi jednaki gubici obiju stranaka, a da se pritom zanemaruje potreba zaštite jedne od stranaka – potrošača.

Primjenom pravila nacionalnog prava neće se primijeniti takozvani odvrćajući učinak Direktive (članak 7. Direktive) jer se odredbama nacionalnog prava ne predviđa sankcija koju može primijeniti sud koji odlučuje u pojedinačnom predmetu potrošača koji se poziva na nepoštenost određenih ugovornih odredbi.

Što se tiče **drugog pitanja**, u slučaju potvrdnog odgovora na prvo pitanje valja protumačiti smjer vođenja sudskih predmeta na temelju Direktive 93/13/EEZ.

U presudama C-70/17 i C-269/19 Sud je naveo da bi poništenje ugovora dovelo do neposrednog dospijea na naplatu preostalog iznosa zajma, koji bi svojom veličinom mogao nadići financijsku sposobnost potrošača. Do toga može doći ako potrošač nema uštede ili je ima malo i ako se poveća vrijednosti kupljene nekretnine.

U presudi C-19/20 Sud je naveo da poništenje ugovora ne može ovisiti o izričitom zahtjevu potrošača u tom smislu, nego je obuhvaćeno objektivnom primjenom od strane nacionalnog suda kriterija utvrđenih na temelju nacionalnog prava. Načela postupanja koja su na snazi u poljskom pravu nalažu da se odlučuje u okviru tužiteljevih zahtjeva i tuženikovih prigovora, te ne pružaju mogućnost da sud ispituje činjenice koje nije podnijela nijedna stranka. Valja odgovoriti na pitanje treba li se nacionalni sud, nakon što je poučio potrošača o posljedicama poništenja ugovora, osloniti na smjer postupanja koji proizlazi iz zahtjevâ stranaka i ograničiti se na postupanje prema podnesenim dokazima. Ili pak, kako bi utvrdio izlaže li poništenje ugovora potrošača osobito štetnim posljedicama, nacionalni sud sam može utvrditi imovinsku situaciju potrošača.

Što se tiče **trećeg pitanja**, ako nacionalni sud utvrdi, uzimajući u obzir kriterije navedene u člancima 3. i 5. Direktive 93/13/EEZ, da određena ugovorna odredba iz ugovora između potrošača i poslovnog subjekta, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, ne ispunjava zahtjeve savjesnosti i poštenja, ravnoteže i transparentnosti, te time predstavlja nepoštenu odredbu i ništava je na temelju zakona, iz članka 6. stavka 1. Direktive proizlazi da sud ne može dopuniti taj ugovor uz izmjenu sadržaja te odredbe (presude C-618/10, C-26/13, C-70/17).

U presudi C-125/18 Sud je utvrdio da, kada bi nacionalni sud mogao izmijeniti sadržaj nepoštenih odredbi u ugovoru, takva mogućnost mogla bi naštetiti ostvarenju dugoročnog cilja postavljenog člankom 7. Direktive 93/13/EEZ. Takva mogućnost pospješila bi gubitak preventivnog učinka prema poslovnim subjektima do kojeg inače dolazi jednostavnim izuzimanjem nepoštenih odredbi od primjene u odnosu na potrošača, s obzirom na to da bi poslovni subjekti ostali u napasti da koriste takve odredbe znajući da bi nacionalni sud, čak i kada bi ih morao proglasiti ništetnim, mogao nadopuniti ugovor koliko je potrebno da se zaštiti interes tih poslovnih subjekata.

U presudi C-260/18 Sud je naveo da se praznina u ugovoru nastala zbog proglašenja ništavima nepoštenih ugovornih odredbi iznimno može zamijeniti dispozitivnim odredbama koje je nacionalni zakonodavac donio za dotične ugovore kako bi se zadržala ravnoteža prava i obveza ugovornih stranaka; samo takve odredbe uživaju pretpostavku poštenosti.

Sud koji je uputio zahtjev navodi da odredbe koje bi se mogle izravno primijeniti na ugovor ne postoje u poljskom pravnom poretku.

U toj je presudi Sud naveo da se članku 6. Direktive 93/13/EEZ protivi to da se ova praznina u ugovoru popuni samo na temelju nacionalnih odredbi općeg karaktera, koje predviđaju dopunu učinaka pravnog posla navedenih u njegovu sadržaju, među ostalim, učincima koji proizlaze iz načela pravičnosti ili ustaljenih običaja.

U presudi od 25. studenoga 2020., C-269/19, Sud je utvrdio da, kada nacionalni sud smatra da nakon uklanjanja predmetnih nepoštenih odredbi predmetni ugovor

ne može pravno postojati u skladu s ugovornim pravom i kada ne postoji dispozitivna odredba nacionalnog prava i ako potrošač nije izrazio želju za održavanjem na snazi nepoštenih odredbi, a poništenje ugovora moglo bi dovesti do za njega osobito štetnih posljedica, sustav zaštite potrošača koji je uspostavljen Direktivom 93/13/EEZ, zahtijeva da, kako bi se ponovno uspostavila stvarna ravnoteža između uzajamnih prava i obveza ugovornih stranaka, nacionalni sud poduzme, vodeći računa o cjelokupnom unutarnjem pravu, sve mjere potrebne za zaštitu potrošača od osobito štetnih posljedica koje bi mogle nastati poništenjem predmetnog ugovora o zajmu (t. 41.).

Sud koji je uputio zahtjev traži od Suda da pravilno protumači Direktivu 93/13/EEZ u situaciji u kojoj se ne mogu postići oba cilja – koji je od ciljeva Direktive važniji, je li to zaštita potrošača, uključujući zaštitu od nepovoljnih učinaka poništenja ugovora, ili postizanje odvrćajućeg učinka za poslovnog subjekta, odnosno takozvana sankcija koja onemogućuje dopunu ugovora pravilima nacionalnog prava koja nisu dispozitivna u smislu presude Suda C-260/18.

RADNI DOKUMENT